

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова приймальної комісії

Вячеслав ТРУБА

_____ 2024 р.

ПРОГРАМА

вступного іспиту до аспірантури

**Одеського національного університету імені І.І.Мечникова
для навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти**

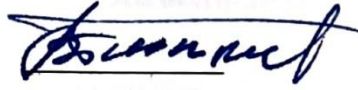
Спеціальність: 052 Політологія

Освітньо-наукова програма: Політологія

Одеса 2024

Схвалено на засіданні Вченої ради факультету міжнародних відносин,
політології та соціології
Протокол № 6 від 12.03.2024 р

Голова вченої ради факультету

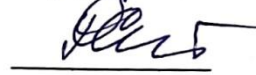
Віктор ГЛЕБОВ

Вчений секретар

Юлія УЗУН

Голова предметної комісії

Світлана КОЧ

ЗМІСТ

1. Загальні положення.....	4
2. Програма фахового вступного іспиту до аспірантури.....	5
3. Критерії оцінювання іспиту.....	9
4. Рекомендована література.....	10

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Комплексний вступний іспит до аспірантури зі спеціальності 052 Політологія передбачає перевірку знань сучасних теорій політичної науки, які констатують закони та закономірності розвитку та функціонування політичних інститутів, процесів та соціально-політичних відносин на мікро-, мезо- та макро-рівнях.

Важлива складова іспиту – виявлення рівня обізнаності абітурієнта у понятійно-категоріальному апараті сучасної політичної науки, уміння використовувати теоретичні знання для розв'язання дослідницьких та практичних завдань у сфері політичного аналізу, консалтингу та прогностики.

Програму для складання вступного іспиту зі спеціальності «Політологія» галузі 05 - Соціальні та поведінкові науки розроблено відповідно до Правил прийому в ОНУ імені І.І. Мечникова, освітньо-професійних програм підготовки магістрів за спеціальностями «052 – Політологія» та «291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» з урахуванням вимог до знань та вмінь, які необхідні для опанування відповідної освітньо-наукової програми на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти

Мета вступного іспиту – виявлення рівня теоретичних знань вступників, наявності практичних навичок, уміння аналізувати політичні інститути та процеси, робити узагальнення та проводити порівняльний аналіз на рівні мікро-, мезо- та макро-політики.

Вимоги до рівня підготовленості вступників. Вступники до аспірантури повинні мати відповідний рівень теоретичної і практичної підготовки, який надає можливість оволодіти знаннями, набути умінь та навичок проведення наукових досліджень, необхідних для здобуття наукового ступеня доктор філософії із спеціальності 052-Політологія.

Вступник до аспірантури із спеціальності 052-Політологія має продемонструвати високий рівень теоретичної та практичної підготовки, знання методологічних засад політичної науки, глибоке розуміння законів та закономірностей розвитку політичних процесів та інститутів, політико-культурних трансформацій, а також уміння застосовувати свої знання для вирішення науково-дослідницьких та прикладних завдань.

Вступний іспит проводиться з використанням тестових технологій у формі вирішення тестових завдань, шляхом обрання правильної відповіді з 4 запропонованих.

Рекомендований список літератури для самостійного опрацювання носить орієнтовний характер і не виключає власних ініціатив абітурієнтів у доборі та використанні джерел.

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ІСПИТУ

РОЗДІЛ I. Політика: сутність, теоретико-методологічні основи, функції, різновиди

Етапи розвитку та основні напрямки політичної теорії. Класичні вчення про політику та державу. Основні закони, категорії, концепції та поняття. Загальні та спеціальні методи і принципи дослідження. Особливості розвитку української політичної думки.

Політика як соціальне явище. Політика як специфічний різновид діяльності та об'єкт дослідження. Роль політики в соціальному поступі. Види і напрямки політики. Функції політики (управління, інтеграція, соціалізація, визначення цілі) Інституціональні та функціональні суб'єкти політики.

Політологія у системі наукового знання: теоретичний та емпіричний рівні. Методологія і методи політичного дослідження.

Політичний аналіз: принципи реалізації та функціональні завдання. Специфіка сучасної прикладної аналітики в умовах міжнародного політичного конфлікту.

РОЗДІЛ II. Політична система і політичні інститути.

Політична система: поняття, структура, типологія. Походження, сутність та функціональне призначення політичної системи, її структурні компоненти. Статичні та динамічні системи. Трансформація політичної системи в умовах модерну та постмодерну. Концепції політичної системи Т. Парсонса, Д. Істона, Г. Алмонда, К. Дойча. Політична система сучасної України

Держава як основний інститут політичної системи. Держава: поняття, походження, типологія. Теорії походження держави. Правова та соціальна держава. Форми державного правління. Еволюція форм державного управління в Україні. Визнані та невизнані держави. Міжнародна практика визнання держави. Держава в системі територіально-політичних утворень. Форми державного устрою. Стратегії ЄС щодо територіального розвитку.

Політичні партії та партійні системи. Типології політичних партій та партійних систем (М. Дюверже; З. Ньюмена; Р. Макрідіса, Дж.Сарторі, С. Рокана). Характеристики партійної системи України. Європейські стандарти функціонування політичних партій. Партійна система ЄС.

Репрезентація інтересів в політичній системі. Теорія груп інтересів та тиску. Лобізм. Моделі та механізми представництва інтересів. Інститути демократичної участі. Суспільні рухи. Функціональна роль ЗМІ.

Права людини та громадянина в історії розвитку політико-правових систем. Природа прав людини та громадянина. Покоління прав людини.

Місцеве управління та самоврядування. Конституційні стандарти територіальної політики. Багаторівневе управління та поліцентричне врядування. Поняття політико-правової системи держави: конституювання та конституціоналізм. Критерії компаративного аналізу політичних систем. Характерні риси еволюції політико-правової системи в Україні.

РОЗДІЛ III. Політична влада.

Джерела та засоби встановлення політичної влади. Політична влада як суспільне явище. Політична влада: поняття та види. Ознаки політичної влади. Ресурси політичної влади. Функції політичної влади. Політична влада та політичне управління. Сутність та конституційні основи народовладдя. Імідж влади та її представників.

Політичні режими та їх системні риси. Критерії класифікації політичних режимів. Традиційні та гібридні політичні режими. Політичні режими Європи.

Класичні теорії демократії. Сучасні концепти демократії. Способи реалізації демократії. Поняття та актуальні аспекти демократичного транзиту (Р. Даль, Б. Барбер, Х. Лінц, Дж. Снайдер, Н. Урбінаті, Дж. Данн). Демократичні інститути в Україні.

Інститут парламентаризму в конституційному механізмі реалізації державної влади та втіленні принципу розподілу повноважень

Сучасні моделі інституту голови держави. Класичні теорії політичних еліт (Г. Моска, В. Парето, Р. Міхельс, Г. Лассуел, М. Вебер, Х. Ортегі-і-Гассета. Й. Шумпетер). Сучасні теорії еліт. Політичні еліти та політичне лідерство. Легітимність політичної влади. Технології здійснення політичної влади. Політичні конфлікти. Психологія влади.

Політична еліта України: особливості формування і тенденції розвитку. Проблема рекрутування політичних лідерів в різних типах політичних систем. Особливості політичного лідерства в сучасній Україні.

РОЗДІЛ IV. Політичні процеси

Зміст, структура та організація політичного процесу. Політична діяльність. Стратегія політичних рішень. Політична тактика. Політична стабільність. Політична відповідальність.

Політичний конфлікт: поняття, структура і функції. Принципи та технології розв'язання воєнно-політичних конфліктів. Посередництво у політичних конфліктах: головні завдання, різновиди й технології здійснення.

Методологія вивчення політичних процесів: системний підхід, структурно-функціональний підхід, цивілізаційний підхід, політична герменевтика, методи моделювання та прогнозування.

РОЗДІЛ V. Політична культура як соціальне явище

Політична культура: еволюція поглядів, сутність та визначення. Політична культура як система норм, принципів та цінностей політичної свідомості та поведінки. Політична культура та політична діяльність в умовах демократичного суспільства.

Взаємодія політичної культури з іншими підсистемами загальної культури – економічної, правової, моральної тощо. Структура та функції політичної культури. Політичні цінності. Політичні норми.

Субкультури в політичній культурі як специфічний менталітет

орієнтації та моделі політичної поведінки, типові для різних соціальних груп та прошарків. Політична культура молоді, національно-етнічних та регіональних груп. Сільська та міська субкультури. Релігійно-політичні субкультури. Функції політичної культури: науково-пізнавальна, нормативно-регулятивна, політичної спадковості (репродуктивна), інтеграційна, мобілізаційна, політичного прогнозування, тощо.

Нація та держава: концептуальне співвідношення понять в модерну та постмодерну епохи. Трансформація та модернізація національних доктрин в умовах глобалізації та інтеграції: моделі та світовий досвід.

Модель політичної культури в Україні. Політична комунікація: поняття, засоби та форми. Специфіка комунікативних процесів в сучасному політичному просторі. ЗМІ як чинник реалізації політичних проєктів.

РОЗДІЛ VI. Політична ідеологія

Соціальна сутність ідеології, розуміння її змісту, форм та функціональних призначень. Позитивні та негативні оцінки ролі ідеології в сучасному житті.

Ідеологія як наука про ідеї, їх походження та функціонування в суспільстві (Дестют де Трасі, П. Кабаніс, Е. Кондільяк та інші). Марксистична ідеологія як ілюзорну свідомість. «Соціологія знання» М. Шелера, К. Манхейм про ідеологію як утопічну свідомість. Критика ідеології в системі соціальної філософії франкфуртської школи (Т. Адорно, Г. Маркузе та інші).

Сучасні концепції «кінця ідеології», деідеологізації (Р. Арон, С. Ліпсет, К. Поппер, Е. Шилс («реідеологізація»). Сучасні гібридні ідеології. Популізм.

РОЗДІЛ VII. Система, структура, основні закономірності та тенденції розвитку системи міжнародних відносин.

Поняття «система» та «структура» міжнародних відносин (МВ). Типологія міжнародних систем. Критерії та ознаки класифікації систем та підсистем МВ.

Історичні моделі світового порядку (Вестфальський, Віденський, Потсдамський та інші). Трансформації політичних систем

Загальні та специфічні закономірності розвитку системи МВ. Поняття про ключові фактори та рушійні сили функціонування та розвитку системи МВ. Джерела зміни та розвитку системи.

Геостратегія держави: поняття, типологія, ознаки, структурні елементи. Геостратегічні цілі та пріоритети України. Інструменти зовнішньої політики держави. Співвідношення сил на світовій арені як визначальний чинник розвитку системи МВ. Концепція «балансу сил» в сучасних теоріях МВ. Критерії та методика оцінки співвідношення сил в сфері МВ.

Міжнародний порядок: поняття, категорії, механізми забезпечення. Моделі світового порядку за С. Гоффманом та С. Гантингтоном. Риси нового світового порядку за А. Слотером та Г. Кіссенжером.

РОЗДІЛ VIII. Прогнозування міжнародних відносин та зовнішньої політики держав.

Наукове передбачення та політичні прогнози. Прогнозування політичних процесів та явищ. Прогностика в сфері міжнародних відносин.

Методи та інструменти міжнародної прогностики: статистичний аналіз, моделювання, сценарійне планування, експертні оцінки, інше

Класифікації міжнародних прогнозів (просторова, часова, за діапазоном охоплення тощо). Ключові фактори, що впливають на зовнішньополітичні рішення країн, такі як економічний розвиток, політичні конфлікти, торговельні угоди та військові загрози.

Стратегії управління кризовими ситуаціями та механізмів попередження конфліктів у міжнародних відносинах.

Критерії та оцінки ефективності міжнародних прогнозів.

РОЗДІЛ IX. Глобальні проблеми сучасності та міжнародні відносини

Глобалізація, інформатизація та демократизація як головні тенденції сучасного політичного процесу. Глобальні проблеми сучасності: визначення, загальні ознаки та характеристики. Глобалісти та антиглобалісти. Мондіалізм. Проблеми глобального управління. Глокалізація. Роль локальних акторів в вирішенні глобальних питань. Альтерглобалізм.

Міжнародні інтеграційні та дезінтеграційні процеси: поняття, передумови та типологія. Чинники та наслідки глобалізації в світовій політиці першої чверті XXI ст. Глобальні моделі взаємовідносин держав. Проблеми стабільності і безпеки у міжнародних відносинах. Поняття та класифікації міжнародних організацій. Вищі органи міжнародних організацій: склад, структура, компетенція

РОЗДІЛ X. Основи зовнішньої політики України

Місце і роль України в сучасній світовій та регіональних системах міжнародних відносин. Основні пріоритети та завдання української зовнішньої політики.

Конституція України про основні напрями зовнішньої політики країни. Регіональні напрями зовнішньої політики України (ЄС, США, Росія, пострадянський простір, АТР, Близький Схід та Центральна Азія).

Україна в спеціалізованих та регіональних міжнародних організаціях: результати та перспективи співробітництва. Участь України в діяльності ООН. Україна та НАТО: форми співробітництва та взаємодії

Транскордонне співробітництво. Єврорегіони в історії територіального розвитку Європи та України. Міжнародні програми та програми ЄС і країн ЄС щодо підтримки регіонального розвитку в Україні.

Провідні українські науково-дослідницькі центри вивчення міжнародних відносин та зовнішньої політики.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІСПИТУ

Зміст тестових завдань визначається на основі Програми вступного іспиту на третій (освітньо-науковий) рівень освіти за спеціальністю 052 Політологія. Результат вступного випробування оцінюється за шкалою від **0 до 100 балів**.

0 – 59 незадовільно;

60 – 74 задовільно;

75 – 89 добре;

90 – 100 відмінно

Тест вступних випробувань складається із завдань з вибором тільки однієї правильної відповіді.

Запропоновані екзаменаційні тести складаються з **25** завдань закритого типу. Кожна правильна відповідь оцінюється в **4** бали, а неправильна – у **0** балів.

Тестове завдання із вибором однієї правильної відповіді	Кількість балів
неправильна відповідь, або вказано більше однієї відповіді, або відповідь не надано	0 балів
Правильна відповідь	4 бали
максимальна кількість балів, яку можна набрати, правильно виконавши всі завдання тесту для вступних випробувань	100 балів

Правильні відповіді відмічаються шляхом закреслення хрестиком відповідного номеру у бланку відповіді. Виправлення не допускається. Виправлені відповіді вважаються недійсними і не зараховуються.

Результат залежатиме від загальної кількості правильних відповідей.

Під час проведення вступного випробування не допускається користування електронними приладами, підручниками, навчальними посібниками та іншими матеріалами, якщо це не передбачено рішенням Приймальної комісії. У разі використання вступником під час вступного випробування сторонніх джерел інформації (у тому числі підказки) він відсторонюється від участі у випробуваннях, про що складається акт, в якому предметна комісія вказує причину відсторонення та час. У разі використання заборонених джерел абітурієнт, на вимогу члена предметної комісії, залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку.

Оскарження результатів тестування:

Апеляція подається письмово у вигляді заяви у довільній формі на ім'я відповідального секретаря Приймальної комісії Одеського національного університету імені І.І.Мечникова.

Апеляційна заява подається вступником особисто згідно з Положенням про апеляційну комісію Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Предметом апеляції може бути тільки оцінка з вступних

випробувань. Не розглядаються апеляції, подані несвоєчасно або з порушенням процедури подання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Айзехен Б., Стоквелл С.* Единбурзький погляд на історію демократії від давніх часів до майбутніх можливостей. Х. Фоліо, 2017 639 с.
2. *Бабкіна О.В.* Методологія пізнання політико-правової дійсності. Правова політологія. Академічний курс: підручник/авт. кол.: за ред. І.О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2021. С. 94-116.
3. *Бауман З.* Глобалізація. Наслідки для людини і політики. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2008. 109 с.
4. *Бжезінський З.* Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. - Львів: Лілея-НВ, 2000. - 236 с.
5. *Брусиловська О.І.* Системні трансформації посткомуністичних країн Європи 1989-2009 /Ред.: О. Брусиловська. О.: Астропринт, 2011. 448 с.
6. *Зубчик О.А., Шульга М.А.* Менеджмент в органах державної влади. Навчальний посібник. Видання 2-е, допрацьоване. Суми, ФОП Литовченко Є.Б. 2020. 158 с.
7. *Інституційні зміни політичної системи сучасної України: оцінка стану та напрями оптимізації: аналітична доповідь /* За ред. д.політ.н., проф. Г.І. Зеленько. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2014. 164 с.
8. *Історія політичної думки України: підручник /* за заг. Ред. Н.М.Хоми. Львів: Новий світ. 2000, 2017. 632 с.
9. *Історія політичної думки: підручник: у 2-х т. /* за ред. Н.М. Хоми; [Т.В. Андрущенко, О.В. Бабкіна, І.Ю. Вільчинська та ін.]; 2-ге вид., пероб. і доп. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. Т. 2. ХХ-початок ХХІ ст. 598 с.
10. *Кармазіна М.* Політичні партії в Україні. 2014–2017 рр. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 168 с.
11. *Кресіна І.* Політико-правові засади трансформації партійної системи України. К.: Логос, 2016. 510 с.
12. *Кукуруз О. В.* Діяльність Верховної Ради України в умовах воєнного стану: недоліки і напрями вдосконалення. *Альманах права.* Актуальні проблеми правового розвитку в умовах війни та післявоєнної розбудови держави. 2022. Вип. 13. С. 98–104.
13. *Кукуруз О.В.* Взаємодія політики і права у процесі суспільної трансформації в Україні та Республіці Польща. Київ: Видавництво «ФОП- Подолін І.В.», 2020. 368 с.
14. *Міжнародні відносини та зовнішня політика в еру «Пост-Правди».* Монографія/ О. Брусиловська та ін. К.:Вадекс, 2018. 368 с.
15. *Обушний М. І., Примуш М. В., Шведа Ю. Р.* Партологія: навчальний посібник К: Арістей, 2017. 432 с.
16. *Олсон М.* Влада і процвітання. Подолання комуністичних та капіталістичних диктатур. К.: Видавничий дім “Києво-Могилянська Академія”, 2007. 176 с.
17. *Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник у 2 т. /* Т. В. Андрущенко, О. В.

- Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів: Вид-во «Новий Світ- 2000», 2016. Т. 1. 516 с
18. *Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник* : у 2-х т. / Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів: «Новий Світ-2000», 2017. Т. 2. 535 с.
 19. *Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВЗНС I –IV рівнів акредитації* / За наук. ред. д-ра політ н. Н.М.Хоми. Львів: «Новий світ – 2000». 2014. 779 с.
 20. *Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів* / І. М. Коваль (керівник авт. колективу), Л. О. Ануфрієв, О. І. Брусиловська та ін. Х.: Фоліо, 2012 р. 414 с.
 21. *Право Європейського Союзу: підручник* / Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 10-те, змінене і допов. Харків: Право, 2021. 484 с.
 22. *Ролз Д. Політичний лібералізм*. Пер. з англ. К.: Основи, 2000. 382 с.
 23. *Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів*. К.: Артек, 2001. 224 с.
 24. *Сарторі Дж. Теорія ухвалення рішень за демократії. Демократія. Антологія*; упоряд. О. Проценко. К: Смолоскип, 2005. С. 715-750.
 25. *Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доп.* / Я.А.Жаліло, К.А.Кононенко, В.М.Яблонський [та ін.]; за ред. Я. Жаліла. К.: НІСД, 2014. 132 с.
 26. *Соціокультурні чинники трансформації політичної реальності у ХХІ ст.*: монографія. Одеса: ОНУ І.І.Мечникова, 2020. 296 с.
 27. *Стойко О. М. Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах: монографія*. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. 416 с.
 28. *Сучасні політичні режими: концептуальні засади та практичний вимір* : навч. посіб. / М.О. Шабанов. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2022. 143 с.
 29. *Токвіль А. Про демократію в Америці* / З фр. пров. Г. Філіпчук, М. Москаленко. К.: Всесвіт, 1999. 590 с.
 30. *Явір В.А. Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі: політико-правовий концепт: монографія*. Київ: Логос, 2018. 468 с.
 31. *Almond G. The Political of Developing Areas*. NJ.: Princeton University Press, 1960. P. 7–17.
 32. *Almond G., Powell D. Comparative Politics: A Developmental Approach*. Boston: Litle, Brownand Co., 1966. 348 p.
 33. *Anderson B. Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. Revised Edition*. VERSO. London. New York. 256 p.
 34. *Duverger M. Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*. New York: John Wiley & Sons, 1963. 393 p.
 35. *Easton D. A Framework for political Analysis*. - Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1965.

36. *Epstein L.* Political Parties in Western Democracies. New York: Praeger, 1967. 387 p.
37. *Giddens A.* Where now for New Labour? L.: Polity press, 2002. 84 p.
38. *Horowitz D.* Ethnic Groups in Conflict. Berkeley: University of California Press, 1985. 697 p.
39. *Kirchenheimer O.* Der Wandel des westeuropäischer Parteiensystem. Politische Vierteljahresschrift. 1965. No 6. S. 27.
40. *La Palombara J., Weiner M.* Political Parties and Political Development. Princeton, 1966. 496 p.
41. *Lijphart A.* Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies. 1945–1990. New York. Oxford : Oxford University Press, 1994. 209 p.
42. *Sartori G.* Parties and Party Systems: A Framework for Analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 1976. 370 p.
43. *Wallerstein I.* Analysis of world systems and the situation in the modern world Per. from English. P.M. Kudyukina. URL: <http://www.samomudr.ru/d/Valerstajn%20I.%20Analiz%20mirovyyx%20sistem%20i%20situacija%20v%20sovremennom%20mire.pdf>
44. *Wallerstein I.* Author's personal site. All books. URL: <https://iwallerstein.com/category/books/>
45. *Weber M.* The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism. Translated by Talcott Parsons With an introduction by Anthony Giddens. This edition published in the Taylor & Francis e-Library, 2005. 271 c.

Рекомендований список літератури для самостійного опрацювання носить орієнтовний характер і не виключає власних ініціатив абітурієнтів у доборі та використанні джерел.